

Интеграцията на мигрантите в българското общество – предизвикателства и възможности

Любомира Попова

The integration of migrants in the Bulgarian society-challenges and opportunities: The article examines the integration as a complex process for both the receiving country and the people who migrate. Also, the article presents opportunities for effective coordination and lasting inter-institutional cooperation so that the migrants and their children can fully integrate by participating actively in the socio-cultural life of the country.

Key words: Migrants, integration, inter-institutional cooperation.

ВЪВЕДЕНИЕ

Характерно за миграционните потоци в Европа през последните двадесет години е тяхната изключителна динамика. Мащабите на тези потоци към България са значително по-малки, в сравнение с редица европейски държави. Но тъй като местоположението на страната ни е уникално от историческа и геополитическа гледна точка, тя е своеобразен кръстопът между изтока и запада, между севера и юга. След приемането ни за член на Европейския съюз през 2007 година, тя се явява и негова външна граница, което ни изправя пред редица нови предизвикателства и възможности.

Очевидно е, че глобализацията от една страна е фактор за интензификация на миграционните процеси, но от друга страна тя е и фактор за разпространение на политиките на мултикултурализма в Европа. Затова в условията на съвременната глобализация, миграционните процеси предоставят на личността свобода на избора, предлагат решение на редица икономически проблеми, но същевременно пораждат въпроса за пълноценното съществуване на личността и разгръщането на нейните социокултурни възможности.

В контекста на тези процеси вицепрезидентът на Европейската комисия Франко Фратини (в периода 2004-2008г.) отбелязва, че интеграцията е еднакво сложен процес както за държавата приемник, така и за хората, които имигрират в Европа. Затова той посочва, че споделянето на идеи и успешни решения има важно значение, а насърчаването на диалога ще помогне на мигрантите и на европейските граждани да се опознаят по-добре и да разчупят вредните „бариири на недоверието“.

Проблемите, породени от миграцията, отдавна са на дневен ред в страни като Испания, Франция, Великобритания, Германия, Холандия и др. Техният дългогодишен опит сочи, че за оптималното протичане на тези процеси са необходими:

- зрелост на гражданското общество на приемащата страна;
- поощряване на съвместното съществуване на основата на равни права, задължения и отговорности;
- поддържане на културно разнообразие, утвърждаване на равнопоставеността на културните ценности;
- спазване на принципа за толерантност, като основа за съвместно съществуване.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Явлението **миграция** е свързано с трансгранично движение на деца и възрастни, а за понятието **мигрант** приемаме дефиницията на ООН - човек, който е пребивавал в чужда държава повече от една година.

Миграционните процеси, обхващащи нашата страна, поставят на дневен ред особено остро въпроса с миграцията „...тъй като пониженият прираст на населението, от една страна, и засилената миграция на икономически трудоспособното население, от друга, засилват безпокойството за стабилността и просперитета на нацията ни. В немалко случаи като мигранти се явяват и деца, които заедно със семействата си търсят другаде своето оцеляване” [8, с.207].

Управлението на миграционните процеси е пряко свързано с проблема за интеграцията. За понятието **интеграция** трудно може да се посочи общоприето и единно определение, защото политици, общественици и научни работници имат множество идеи, но все още няма консенсус относно нейното определение. Затова А. Кръстева с основание твърди, че „...интеграцията се разгръща в пълна палитра от политики и практики в широката гама от асимилацията до мултикултурализма. През последното десетилетие акцентът е все повече върху социалната кохезия и *изискването за интеграция*. Имигрантите трябва да се подготвят да живеят в приемното общество – и като научат неговия език, и като приемат либералните ценности.”[7]

В научната литература се разглеждат четири вида или **измерения на интеграцията**: социално-икономическа, културна, правно-политическа, а като четвърто измерение се дефинира - приемане от обществото [по 7]:

- **Социално-икономическата интеграция** е свързана с възможностите за достъп до пазара на труда и включва факторите образование и езикова подготовка, които влияят пряко върху професионалната реализация на мигрантите.
- **Културната интеграция** е сравнително лесна за дефиниране и трудна за реализиране. Основополагаща при нея е джндър перспективата, свързана с разпределението на ролите между половете и неговото адаптиране към либералните западноевропейски ценности, наблюдаващи на равенството на жените и мъжете, и на свободния избор на жената за трудова реализация.
- **Правно-политическа интеграция** - всички граждани в Европейския съюз, независимо дали са родени в страна-членка или са натурализирани, се ползват с равни права, в това число правото да избират и да бъдат избирани. Това право се добива бавно и се постига частично – по отношение на местни и европейски избори за граждани на страни-членки на Европейския съюз.
- **Отношение на приемащото общество** - редица автори разглеждат интеграцията посредством термините дискриминация и расизъм и политиките за тяхното минимизиране. Интерес представлява виждането на М. Гордън, който я представя, като преминаване три етапа на нарастваща интеграция - първият е на равнището на нагласите и намира израз в отношението на приемане и липса на предразсъдък; вторият е на равнището на индивидуалното общуване с мигрантите и се изразява в поведение на приемане и липса на дискриминация; при третата, най-разгърнатата форма се реализира взаимодействие между мнозинството и мигрантите, при отсъствие на ценностен и властови конфликт.

Ефективното управление на интеграционните процеси, свързани с мигрантите (в това число и на техните деца) в българското общество, намира израз в:

- Усъвършенстване на нормативните документи и административните инструменти за влизане, пребиваване и работа на имигранти (граждани на трети страни).
- Комплекс от мерки за борба с незаконната миграция.
- Успешна интеграция на имигрантите в българското общество.
- Пълноценна интеграция на децата-мигранти в българското училище.

В политиката на българското правителство като важен приоритет се очертава работата на държавните институции, съвместно със структурите на гражданското общество за развитие и утвърждаване на механизми за прием и интеграция на мигранти.

Израз на тази политика е приемането през 2008г. на **Национална стратегия по миграция и интеграция (2008 - 2015г.)**, в която се посочват стратегическите цели за управляването на този процес. За успешната реализация на тази политика от изключително значение е ползотворното междуинституционално сътрудничество както на национално, така и на местно ниво. Ето защо е необходимо да се открият партньорите, участващи в този процес:

- **Органи на изпълнителната власт** - Министерство на вътрешните работи, Министерство на външните работи, Министерство на труда и социалната политика, Министерство на образованието, младежта и науката, Министерство на здравеопазването, Държавната агенция за българите в чужбина, областни управители.
- **Комисията за защита от дискриминация (КЗД)** – независим специализиран държавен орган, създаден по силата на Закона за защита от дискриминация (приет на 16 септември 2003г.).
- **Органи на местното самоуправление** – общини, кметове на общини, Национално сдружение на общините в Република България.
- **Социални партньори** – организации на работниците и служителите, организации на работодателите.
- **Неправителствени организации.**
- **Български съвет за бежанци и мигранти (БСБМ)** е сдружение на гражданското общество, което работи в областта на убежището и миграцията в България. Неговата платформа е свързана със застъпничество, лобиране и фандонабиране за закрила и интеграция на бежанците, мигрантите и гражданите от трети страни.

Съветът работи за укрепване на сътрудничеството между държавните институции и неправителствените организации по въпросите на националната бежанска и миграционна политика и практика. Той има за своя задача по-нататъшното развитие на отношенията между неправителствените организации на основата на общи принципи и ценности, разпределение на функциите и отговорностите.

- **Имигрантски общности** – Сдружения на жени имигрантки и представители на имигранти от български произход.
- **Академична общност**

Пример за целенасочена дейност, свързана с интеграционните проблеми на мигрантите в България, е създаденият към департамент „Политически науки“ при Нов български университет - **Център за европейски бежански миграционни и етнически изследвания (CERMES)**.

Неговата цел е разработване на учебни програми и изследвания в областта на миграционните, бежанските и етническите проблеми. Екипът на центъра се фокусира върху развитието и укрепване на принципите на

толерантност и интеграция, популяризирането на правата на бежанците, имигрантите и малцинствата; повишаването на обществената осведоменост по въпросите на миграцията и предоставянето на убежище.

За популяризиране на дейността си Центърът издава единствената специализирана в страната поредица „Миграционни и бежански изследвания“, в която са публикувани книгите „От етничност към миграция“, „Фигурите на бежанеца“, „Да бъдеш чужденка в България“.

Заслуга на Центъра е създаването и редовното провеждане на единствения по рода си в България академичен семинар „Миграционна политика“ с участието на чуждестранни и български учени и експерти.

В контекста на Националната стратегия, в настоящото изложение се представят възможности за ефективна координация, комуникация и трайно междунституционално сътрудничество, за да могат мигрантите и техните деца да се интегрират пълноценно, като се включат активно в образователния процес, в обществения и културния живот на страната. Процесът на успешна интеграция зависи от позицията на гражданското общество и от участието на самите имигранти. Постигането на тази цел изисква:

- Подобряване на **информираността** на институциите и повишаване **чувствителността** на обществото относно възможните прояви на неравно третиране на имигрантите.
- Повишаване на **активността и участието на имигрантите** в социалния и културен живот на страната.
- Поддържане на **активен диалог и партньорство** с българското общество.
- Формиране на **компетентност** за пълноценна интеграция на имигрантите и техните общности в социо-културния живот на страната.
- Подобряване на **услугите**, предоставяни от институциите, насочени към имигрантските общности.
- Предоставяне на **информация за ефективни добри практики** на други страни, членки на Европейския съюз.
- **Мониторинг** и обективна оценка на интеграционните мерки.

Като непосредствени задачи, свързани с реализирането на равнопознаваща и толерантна политика за интеграция на мигрантите следва да се открият:

- Запознаване на българското общество като приемащо и по-конкретно на студентите - бъдещи педагози с миграцията като общо понятие, с процедурите по интеграция и с общите принципи на Европейския съюз относно интеграцията на имигрантите.

В този аспект важен международен документ е Всеобщата декларация за културното многообразие, приета на тридесет и втората сесия на генералната конференция на Юнеско в Париж на 2 ноември 2001, в която като модел за културна политика се препоръчва утвърждаването на културен плурализъм, толерантност и диалог.

- Засилване ролята на гражданското общество за формиране на равнопознаваща и справедлива европейска и национална политика и практика по убежището, миграцията и интеграцията.

Изключително важно е снижаването на социокултурното напрежение и мигрантофобията в приемащото общество. Мигрантофобията като явление се дължи на отсъствието на достатъчно информация за явлението, а също така и на стихийния му характер в последните десетилетия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Формирането на равнопозна и толерантна политика за интеграция на мигрантите и техните деца е предизвикателство пред обществото ни, което изисква създаване на ефективна и справедлива система за интеграция, координация и сътрудничество между институциите. Тази система, основаваща се на международните принципи и стандарти за равенство и толерантност, е възможност за зачитане правата и достойнството на човека.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Астафьева, О. Социокультурные аспекты современных миграционных процессов, 2007.

[2] Български съвет за бежанци и мигранти, <http://www.bcrm-bg.org/>

[3] Всеобща декларация на Юнеско за културното многообразие, приета на 32 сесия на генералната конференция на Юнеско, Париж, 2001.

[4] Държавна агенция за бежанците. <http://www.redcross.bg>

[5] Комисия за защита от дискриминация, <http://www.kzd-nondiscrimination.com/start/index.php>

[6] Конвенция на ООН за правата на детето. Приета от ОС на ООН на 20 ноември 1989 година. Ратифицирана с решение на Великото народно събрание от 11 април 1991 година. ДВ, бр. 32 от 1991 година. Конвенция на ООН за правата на детето. Приета от ОС на ООН на 20 ноември 1989 година. Ратифицирана с решение на Великото народно събрание от 11 април 1991 година. ДВ, бр. 32 от 1991 година.

[7] Кръстева, А. (съст.) Имиграция и интеграция: Европейския опит, София: Фондация Манфред Вьорнер, 2008.

[8] Кузманова-Карталова, Р. Детският труд. Проблеми, интервенции, иновации, В. Т. Фабер, 2005.

[9] Национален статистически институт – официален сайт – <http://www.nsi.bg>

[10] Национална стратегия по миграция и интеграция (2008-2015г.)

[11] <http://www.nbu.bg/index.php?l=1416> (30.08.2011).

За контакти:

Гл. ас д-р Любомира Симеонова Попова, Катедра „Педагогика“, ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, тел. 0884 659 044, e-mail: lubomirapopova@abv.bg

Докладът е рецензиран.